

Saksbehandler: Mari Bjugstad Wiken

Vår dato:
16.12.2016
Deres dato:Vår referanse:
2016/1860
Deres referanse:Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep

0032 Oslo

Erfaringer og vurderinger av eksamen 2016

Dette brevet oppsummerer gjennomføringen av eksamen våren og høsten 2016, og angir noen prioriterte oppgaver for 2017. Brevet inkluderer omtale og videre oppfølging av:

1. Ny eksamenstjeneste
2. Sentralt gitt eksamen i matematikk for grunnskolen
3. Sentralt gitt eksamen i norsk for grunnskolen
4. Eksamen i yrkesfaglig utdanningsprogram
5. Forsøket med eksamen i fremmedspråk, nivå I
6. Fag med tilgang til Internett under eksamen
7. Nettbaserte hjelpemidler
8. Bruk av kilder
9. Rammeverk for sentralt gitt eksamen og videre kvalitetssikring av eksamen
10. Formidling av informasjon fra eksamen og sensur
11. Oppsummeringer og konklusjon

Innledning

Våren 2016 ble det gjennomført om lag 78 000 sentralt gitte eksamener i grunnskolen, 2 800 i grunnskoleopplæringen for voksne og 179 500 i videregående opplæring. Det har de siste årene vært en økning i antall voksne som har tatt eksamen i grunnskolen, fra 1800 voksne våren 2014 til 2800 voksne våren 2016. Utdanningsdirektoratet har ansvar for sentralt gitt eksamen. Vi utarbeider i dag eksamensoppgaver i ca. 400 ulike eksamenskoder.

Om høsten er det betydelig færre kandidater, blant annet fordi kandidatene i første rekke er elever med rett til enten ny, utsatt eller særskilt eksamen, og privatister. Det arrangeres heller ikke eksamen i grunnskolen om høsten. Vi ser at oppmøtet på høsteksamen fremdeles er lavt, til tross for at eksamensgebyret for å ta eksamen som privatist er vesentlig hevet. Høsten 2016 var det i underkant 44 500 kandidater som var påmeldt til eksamen i videregående opplæring.

Andelen eksamener som ble gjennomført digitalt i PAS våren 2016 var ca. 80,5 prosent. I flere fag var andelen over 90 prosent. Levering av eksamensbesvarelser i norsk, både i grunnskolen og på Vg3, skiller seg ut med en digital innlevering på over 99 prosent. Ved digital gjennomføring får begge sensorer tilgang til besvarelser samtidig, og vi unngår forsinkelser pga. sen postgang og lignende. Dette gjør sensuren mer effektiv og sikker.

Todelte eksamener er de som har skilt seg ut og som fremdeles skiller seg mest ut når det gjelder digital innlevering. For de todelte eksamenene gjennomføres en del uten hjelpemidler på papir. Todelte

Postadresse: Postboks 9359 Grønland, 0135 OSLO	Telefon: +47 23 30 12 00	E-post: post@utdanningsdirektoratet.no	Bankgiro: 7694 05 10879
Besøksadresser: Schweigaards gate 15 B, Oslo Britveien 4, Molde Parkgata 36, Hamar	Telefaks: +47 23 30 12 99	InternettInternettInternett: www.utdanningsdirektoratet.no Org.nr.: NO 970 018 131	IBAN: NO8876940510879 BIC/SWIFT DNBANOKK

eksamener i matematikk og realfag har mange kandidater som fremdeles ikke leverer digitalt. For eksamen i matematikk på 10. trinn var andelen med digital innlevering på 3 prosent. Likevel ser vi at det er en oppgang fra i fjor, da denne andelen var på 0,7 prosent. Vi ser samtidig at andel innleverte digitale besvarelser for todelte eksamener er noe høyere i videregående opplæring. Den laveste andelen var her våren 2016 på 36 prosent.

Nytt for høsten 2016 er at langt flere kandidater enn tidligere leverer digitalt i fremmedspråk. Dette skyldes blant annet at skriveprogrammene med fonter og tegnsetting har blitt bedre. Mange kandidater velger likevel å skrive for hånd.

Både trykking, pakking og forsendelse av eksamensoppgaver og kandidatbesvarelser forløp som normalt både våren og høsten 2016.

Direktoratet har høy beredskap under eksamensgjennomføringene. Antall henvendelser er relativt få og har vært sterkt fallende de siste årene. Dette er etter vår vurdering et uttrykk for at alle som arbeider med eksamen, både sentralt og lokalt, har en profesjonell og godt planlagt gjennomføring.

1. Ny eksamenstjeneste

Utdanningsdirektoratet har utviklet en ny digital tjeneste for å administrere eksamen som erstatter gammel løsning i Prøveadministrasjonssystemet (PAS). Den nye tjenesten ble benyttet i full skala for sentralt gitt våreksamen 2016, for både grunnskolen og videregående opplæring. Samtidig ble en minimumsversjon for lokalt gitt våreksamen med lokal sensur benyttet av fylkeskommunene for første gang. I forbindelse med årets utviklingsarbeid reforhandles samarbeidsavtalen med Vigo IKS.

Lokalt gitt eksamen har ikke tidligere hatt systemstøtte for å administrere og gjennomføre eksamen. Tjenesten er videreutviklet for både sentralt gitt og lokalt gitt eksamen til høsteksamen 2016 på bakgrunn av brukernes erfaringer.

Målsetningene med digitaliseringen knytter seg til en mer effektiv, og lettfattelig eksamensavvikling for stat, fylkeskommuner og kommuner. I brukerundersøkelsen som ble gjennomført etter våreksamen svarte over 92 prosent av de 1500 respondentene at de er tilfredse eller svært tilfredse med tjenesten. 77 prosent av de 655 sensorene som besvarte undersøkelsen opplever tjenesten nå som svært lettfattelig og effektiv. Den nye eksamenstjenesten ble valgt ut som en av tre finalister til prisen «Årets digitale suksesshistorie 2016».

I forlengelsen av arbeidet med eksamenstjenesten har Utdanningsdirektoratet startet arbeidet med å utrede et nytt veikart for eksamenstjenesten i årene som kommer. Dette vil bli fulgt opp med departementet i egne prosesser.

2. Sentralt gitt eksamen i matematikk for grunnskolen

Eksamen i matematikk i utvalgte eksamenskoder ble evaluert av Nasjonalt senter for matematikk i opplæringen i utvalgte eksamenskoder fra 2009 – 2015. En oppsummering av rapporten og Utdanningsdirektoratets vurderinger ble gitt i brev til Kunnskapsdepartementet den 27.01.2016. Selv om rapporten var en kvalitativ evaluering, pekte den på viktige elementer i arbeidet med å utarbeide og kvalitetssikre eksamensoppgavene i matematikk. I tillegg ga rapporten oss nyttig informasjon til å arbeide videre med kvalitetsutvikling av eksamen.

Vi har videreutviklet eksamen i matematikk for grunnskolen våren 2016, på bakgrunn av evalueringen fra Nasjonalt senter for matematikk i opplæringen, ved å bruke et klarere språk og ha flere oppgaver

som ikke er avhengig av andre oppgaver. En nærmere kvantitativ og kvalitativ evaluering av grunnskoleeksamen i matematikk vil bli gjennomført i 2017 – 2019.

Karaktergjennomsnittet for grunnskoleeksamen i matematikk våren 2016 var 3,3. Dette er et noe bedre resultat enn de siste års eksamener i matematikk i grunnskolen.

Evaluering av eksamen i matematikk for grunnskolen 2017 – 2019

Ekstern evaluering

I tråd med oppdragsbrev 28-15 har vi utlyst en ekstern evaluering av eksamen i grunnskolen. Det skal undersøkes hvordan sensuren fungerer, og det skal gis en vurdering av eksamens innhold og utforming. Det skal også foretas undersøkelser av hvordan lærere og sensorer vurderer sammenhengen mellom læreplan, undervisning og eksamen i matematikk, og hvordan elevene opplever eksamen. Det skal foreligge to årlige rapporter og en sluttrapport fra prosjektet.

Intern kvalitetsutvikling

Utdanningsdirektoratet vil foreta en kvantitativ undersøkelse av vanskegraden ved eksamen med årlige kalibreringsprøver, analyser av sensorreliabilitet og gjøre IRT - analyser. Disse dataene og analysene vil bli stilt til disposisjon for det eksterne evalueringsoppdraget, slik at undersøkelsene rettet til sensorer, lærere og elever kan vurderes opp mot resultatene fra disse analysene.

3. Sentralt gitt eksamen i norsk for grunnskolen

Den skriftlige eksamenen i norsk hovedmål for ungdomstrinnet våren 2016, medførte i en periode høy aktivitet på sosiale medier og forsideoppslag både i riksaviser og regionaviser. Oppmerksomheten rettet seg i særlig grad mot tekstvedlegget til den obligatoriske oppgaven, en teateromtale fra VG. Omtalen inneholdt flere sjeldne uttrykk og komplekse setningsstrukturer, og tekstvedlegget ble kritisert for å være lite tilgjengelig for tiendeklassinger flest. I de tilhørende oppgavene ble kandidatene bedt om å forklare hvorfor teksten kunne framstå som vanskelig, og om å komme med tips til en medkandidat om hvilke lesestrategier som kunne være aktuelle å bruke i møtet med teksten.

Teateromtalen i VG er et eksempel på en kompleks tekst som kandidatene kan støte på ved å lese papiraviser og nettaviser. Teksten er ingen normal tiendeklassetekst, men må vurderes ut fra oppgavene som ble gitt: Når kandidatene skal forklare hvorfor en bestemt tekst er vanskelig, er det naturlig å bruke en forholdsvis vanskelig tekst som tekstvedlegg.

Direktoratet synes det er positivt at det er interesse for og diskusjon rundt eksamensoppgavene, og at det er innholdet i oppgavene som diskuteres. Vi ønsker kontinuerlig å undersøke og evaluere hvordan eksamen har fungert, og i dette tilfellet så det ut til at elevene forsto oppgaven og svarte godt på den.

Tilbakemeldingene fra sensorene tydet på at de obligatoriske oppgavene på hovedmålsdagen hadde fungert bra. Oppgavene ga kandidater på ulike nivåer anledning til å vise norskfaglig kompetanse. Gjennomsnittskarakteren for hovedmåls eksamen steg marginalt fra 3,4 i fireårsperioden 2012–2015 til 3,5 i 2016, mye fordi toppkarakterene 5 og 6 ble noe hyppigere brukt enn tidligere.

Direktoratets vurdering av NOR1415 (norsk for elever/voksne som er fritatt vurdering med sidemål)

Etter at det nye eksamensformatet med både A- og B-oppgaver ble innført i 2013, har andelen kandidater som får karakteren 1 steget fra 4,2 prosent (gjennomsnitt for 2010–2012) til 12,6 prosent (gjennomsnitt for 2013–2016) for NOR1415. Samtidig som eksamenen fikk ny form, ble fylkesmannsembetene oppfordret til å spre NOR1415-besvarelsene på alle sensorer, og ikke som

tidligere la bare noen sensorer vurdere NOR1415-besvarelser. Fra våren 2014 har kandidater fra voksenopplæringen fått samme eksamen som kandidater i grunnopplæringen og blitt sensurert av grunnskolelærere. Også disse endringene kan være med på å forklare hvorfor andelen med karakteren 1 har steget blant NOR1415-kandidatene. For å sikre at NOR1415-kandidatene blir tilstrekkelig ivaretatt vil Utdanningsdirektoratet øke bruken av lærerkrefter fra voksenopplæringen når eksamensoppgavene utvikles og når eksempelbesvarelser til sensorskoleringene blir valgt.

4. Eksamen i yrkesfaglige utdanningsprogram

Det er ingen eksamen i yrkesfaglige programfag på Vg1. I Vg2 er det obligatorisk med lokalt gitt tverrfaglig eksamen i programfagene.

Før oppmelding til fag- eller svenneprøven er det for noen elever og lærlinger og for alle praksiskandidater bestemt at de skal gjennomføre en sentralt gitt skriftlig eksamen. Eksamen utarbeides etter læreplanen for Vg3 i faget kandidaten tar sikte på å avlegge fag- eller svenneprøve i. I noen fag er det krav om to skriftlige eksamener. Den ene skal utarbeides etter læreplanen for Vg2, og den andre skal utarbeides etter læreplanen for Vg3.

Sentralt gitt skriftlig eksamen for yrkesfag

Det er Utdanningsdirektoratet som har ansvaret for å utarbeide eksamensoppgaver til sentralt gitt skriftlig eksamen i alle yrkesfagene. Denne eksamen gjennomføres både vår og høst i 209 fagkoder. Arbeidet utføres av fagnemnder, ledet av fagansvarlige i direktoratet, på lignende måte som i alle andre fag. Fagnemndene for yrkesfagene kan være sammensatt av både lærere, yrkesutøvere i fagene og representanter fra organisasjoner.

Eksamensoppgavene utarbeides vanligvis som en situasjonsbeskrivelse av en reell arbeidsoppgave eller et oppdrag i yrket, og kandidatene blir på ulike måter bedt om å vise sin kompetanse gjennom å løse oppdraget.

Fylkeskommunene har ansvar for å gjennomføre eksamen, oppnevne sensorer, og sensurere besvarelsene. Siden sensuren her er et lokalt ansvar har ikke Utdanningsdirektoratet utarbeidet noen veiledning for dette arbeidet, men direktoratet har utarbeidet en generell veiledning til sentralt gitt skriftlig eksamen i yrkesfag. Denne veiledningen er felles for alle 180 yrkesfagene. Direktoratet arrangerer heller ikke sensorskoleringer for sensorer i yrkesfag.

Våren 2016 fikk direktoratet for første gang karakterstatistikk for sentralt gitt skriftlig eksamen i yrkesfag da lokal sensur ble registrert i PAS-eksamen. Statistikken kan bli et nyttig verktøy for fagnemndene i arbeidet med videreutvikling og kvalitetssikring av eksamensoppgaver. Utdanningsdirektoratet vet lite om eksamensbesvarelsene og sensur av sentralt gitt skriftlig eksamen i yrkesfag fordi det er et lokalt ansvar.

5. Forsøket med eksamen i fremmedspråk, nivå I.

Forsøket med kombinert skriftlig-muntlig eksamen i fransk, nordsamisk, spansk og tysk nivå I er nå gjennomført tre ganger – våren 2015, høsten 2015 og våren 2016 - i Finnmark, Rogaland, Sør-Trøndelag og Troms. Vi har skrevet en oppsummering og anbefaling som er sendt til Kunnskapsdepartementet, basert på tilbakemeldinger fra kandidater, lærere og administrative enheter om deres erfaring med denne eksamensmodellen.

Utprøvingen har vist at denne eksamensmodellen er blitt godt tatt imot både av lærere, kandidater og administrative enheter. Eksamensordningen kan være en utfordring for privatister, noe vi har skissert en

løsning for i brevet til departementet. En av grunnene til at vi satte i gang utprøvingen, var at det tidligere har vært veldig lavt karaktersnitt til eksamen i fremmedspråk nivå I, og vi mente at dette kunne ha noe med strukturen på eksamen å gjøre. Karakterene som er rapport inn, viser ingen stor økning i karaktersnittet, men karakterene er noe bedre enn til den vanlige 5-timers skriftlige eksamen.

Direktoratet har anbefalt at Kunnskapsdepartementet gir sin tilslutning til at en kombinert skriftlig-muntlig eksamensmodell innføres i alle fremmedspråk på nivå I fra og med våren 2018.

6. Fag med tilgang til Internett under eksamen

Vi viser her til brevet «Erfaringer og vurderinger 2015-2016» sendt Kunnskapsdepartementet. I dette brevet oppsummerte Utdanningsdirektoratet sluttrapporten fra Rambøll «Evaluering av forsøk med tilgang til Internett på eksamen 2014-2015», og beskrev hvordan vi så for oss videre prosess.

Bakgrunn

Opplæringen skal forberede kandidatene på å være aktive samfunnsborgere i et digitalisert samfunns- og arbeidsliv som er i stadig endring.¹ Internett er et sentralt arbeidsverktøy kandidatene møter både på skolen og i hverdagslivet, og i senere yrkesliv. I flere fag er for eksempel det å kunne innhente, vurdere og bruke kilder på en relevant og etterprøvbar måte en del av kompetansen i faget, og dette inkluderer kilder fra Internett. I opplæringen i mange fag er Internett et hjelpemiddel kandidatene bruker mye, blant annet for å finne fram til relevant faktainformasjon og kilder. Det er derfor viktig at eksamen gjenspeiler denne virkeligheten ved å ha tilgang til nettbaserte hjelpemidler eller åpent Internett på selve eksamensdagen i fag der dette er relevant.

I 2012 ble tilgang til Internett på eksamen introdusert som en forsøksordning ved utvalgte skoler. Forsøket med bruk av Internett til eksamen var et ledd i å gjøre eksamenssituasjonen mer lik den kandidatene møter i undervisvurderingen og standpunktvurderingen på skolen. Kandidatene har hatt tilgang på alle hjelpemidler til eksamen siden begynnelsen av Kunnskapsløftet og derfor er oppgavene utformet slik at kandidatene ikke enkelt kan svare på oppgavene ved å søke opp faktasvar.

Forsøket ble avsluttet i 2015 og i sluttrapporten fra Rambøll² ble forsøket med tilgang til Internett på eksamen vurdert som vellykket. Flertallet av de involverte kandidatene og lærerne var tilfredse med eksamensformen, og mente at eksamensformen bidro til å fremme nye, relevante pedagogiske praksiser og kompetanser i opplæringen.

Eksamensformen har medført få tekniske og/eller praktiske utfordringer. Det er få indikasjoner på at omfanget av fusk og plagiat øker eller at eksamensformen har en påviselig innvirkning på elevenes eksamensresultater, verken i positiv eller negativ retning. Dette tilsier at det medfører liten risiko å åpne for tilgang på Internett på eksamen i større skala på sikt.

Direktoratet anbefaler på bakgrunn av forsøket å videreføre Internett til eksamen for fagene fra forsøket og at tilgangen utvides til å inkludere alle kandidater ved alle skoler.

Utvalg av fag våren 2018

Våren og høsten 2016 har vi hatt et tett samarbeid med våre eksamensnemnder og diskutert hvilke fag som har størst behov og nytte av tilgang til Internett til eksamen. Fagene som i 2012 ble valgt ut til å være med i forsøket er representative for fag hvor det å innhente kilder og drøfte dagsaktuelle temaer er sentralt. Disse fagene har også svært mange temaer og kunnskapsområder som kan være relevante.

¹ Meld. St. 28 (2015-2016) Fag – fordypning – forståelse: en fornyelse av Kunnskapsløftet, NOU 2015: 8 Fremtidens skole: fornyelse av fag og kompetanser

² [EVALUERING AV FORSØK MED TILGANG TIL INTERNETT PÅ EKSAMEN 2014-2015](#)

Når kandidatene skal vise sin kompetanse i disse fagene på eksamen, må de kunne mer enn å gjengi faktakunnskaper, de må kunne anvende dem til for eksempel å drøfte, vurdere kritisk etc. Ved bruk av Internett kan kandidatene få et større tilfang til fakta og informasjon for å besvare eksamensoppgavene på en god måte, spesielt i fag uten forberedelsesdag.³

Vurdering

Vi ønsker i første omgang å gi tilgang til Internett til eksamen til et lite utvalg fag fra våren 2018⁴. Fagene er alle fra studiespesialiserende utdanningsprogram og er fag vi har erfaringer med fra forsøket:

- SAM3020 Politikk og menneskerettigheter
- SAM3009 Medie- og informasjonskunnskap 2
- SPR3008 Internasjonal engelsk
- SPR3010 Samfunnsfaglig engelsk
- SPR3015 Kommunikasjon og kultur 2
- SPR3017 Kommunikasjon og kultur 3
- SPR3020 Reiseliv og språk

Eksamen skal gjenspeile læreplanen i faget, og faglig relevans bør derfor være et viktig kriterium for å åpne for Internett som hjelpemiddel til eksamen. Ut fra forsøket som har blitt gjennomført, viser det seg at i nesten alle fagene opplever kandidater og lærere at Internett er nyttig som hjelpemiddel på eksamen, da Internett er en del av opplæringen i fagene. Av fagene som var med i forsøket var det kandidatene i rettslære som opplevde å ha minst utbytte, men uten at Internett hadde en negativ effekt.

Årsaken til at det var forskjellig utbytte av Internetttilgang for kandidatene i rettslære og de andre fagene som var med i forsøket, ser ut til å være at det er mindre relevant å integrere Internett i opplæringen i rettslære. For kandidatene i dette faget er det først og fremst tilgang på Lovdata som er viktig.

Eksamensoppgavene i fagene som var med i forsøket har en oppgaveordlyd som allerede er tilpasset eksamensformen med alle hjelpemidler. Ved å åpne for Internett som hjelpemiddel på lik linje med andre hjelpemidler vil det ikke være nødvendig å gjøre store endringer i oppgavens form, struktur og innhold i de foreslåtte fagene. Oppgavene i alle fag videreutvikles kontinuerlig og endres etter behov.

Forberedelser til eksamen våren 2018

Vi vil i løpet av våren 2017 ha dialog med representanter for skoleeiere, skoleledere og lærere, for å få innspill til hva de mener de trenger av informasjon og støtte fra oss for å gjennomføre eksamen med Internett for eksamen våren 2018.

Vi vil også ta hensyn til dette når vi legger eksamensplanen for våren 2018, for at gjennomføringen på skolene skal skje på best mulig måte. I og med at fagene som er med fra 2018 er i samme programområde, vil mange av kandidatene ha flere av fagene. Det er viktig at trekket for disse kandidatene fremdeles blir et trekk, og ikke noe de kan finne ut av på forhånd på grunn av eksamensplanen. Vi ser at det kan bli utfordrende for skoleeiere å gjennomføre noen eksamener med tilgang til Internett samtidig som andre fag kun skal ha nettbaserte hjelpemidler under eksamen. Å løse dette på en god måte i eksamensplanen er viktig for at gjennomføringen for alle kandidater skal foregå på best mulig måte.

³ EVALUERING AV FORSØK MED TILGANG TIL INTERNETT PÅ EKSAMEN 2014-2015

⁴ Utdanningsdirektoratet tilbyr sentralt gitt eksamen i 297 fagkoder på studiespesialiserende utdanningsprogram og til sammen 523 fagkoder til sammen hvis vi inkluderer eksamen for grunnskolen og yrkesfag.

Videre utvidelse av fag

Utdanningsdirektoratet mener det er flere grunner til å utvide ordningen til å inkludere flere fag senere, spesielt de andre eksamenskodene i samfunnsfag med sentralt gitt eksamen innenfor programområdet for språk, samfunnsfag og økonomi⁵. Disse fagene ligger tett opp til de som var med i forsøket ved at læreplanene vektlegger mye av den samme kompetansen, i tillegg til at Internett er en vanlig og viktig kilde i opplæringen. Det er også slik at fagene SAM3020 Politikk og menneskerettigheter og SAM3016 Sosialkunnskap deler samme læreplan. Vi vil innhente erfaringer fra gjennomføringen våren 2018 som grunnlag for å avgjøre hvilke fag som bør legges til. Erfaringene fra 2018 vil også gi oss et bedre grunnlag for tilretteleggingen både nasjonalt og lokalt.

Utvikling på lengre sikt

Tilgang til Internett og nettbaserte hjelpemidler kan være relevant, både når det gjelder sammenheng med hva elevene arbeider med i opplæringen, og arbeidsmåter i arbeidsliv og samfunnet for øvrig. Et funn fra evalueringen av forsøket⁶ var at eksamen med tilgang til Internett ikke bare påvirket selve eksamenssituasjonen, men også hadde innvirkning på opplæringen gjennom skoleåret. Dette omhandlet både økt fokus på faglig og pedagogisk bruk av Internett, og større oppmerksomhet på kildebruk og kildekritikk. Erfaringer fra fagene som får tilgang på Internett vil kunne gi viktig informasjon til fagfornyelsen både når det gjelder selve eksamensordningen og vurdering av besvarelser. Parallelt vil det gi oss mulighet til å se nærmere på hvordan digitalisering kan gi muligheter for å prøve kandidatenes kompetanse på nye og relevante måter.

Hvis tilgang på internett til eksamen blir obligatorisk, for de fagene der det er relevant, vil dette på sikt kunne påvirke både form og innhold i eksamensoppgavene. Eksamensoppgavene vil da kunne inkludere nettadresser med ny oppdatert relevant informasjon som kandidatene kan bruke for å vise kompetanse i faget. Dette vil da bedre kunne gjenspeile hva som faktisk skjer i opplæringen, men både form og innhold må ses i lys av læreplanene, fagenes egenart og om faget har forberedelsesdag eller ikke.

Endringer i eksamensordninger framover må ses i sammenheng med framtidig fornyelse av fagene, slik at vi sikrer god sammenheng mellom læreplaner og eksamen.

7. Nettbaserte hjelpemidler

Med Kunnskapsløftet ble alle hjelpemidler tillatt, men med noen begrensninger, som blant annet Internett, kommunikasjon og oversettelsesprogram i språkfagene. I 2007 var det ikke problematisk å ha disse begrensningene, mens vi i dag ser at mange av læringsressursene kandidatene bruker i opplæringen er nettbaserte. Dette førte til at vi åpnet for nettbaserte hjelpemidler under eksamen våren 2015, så fremt skolene kunne isolere de aktuelle IP-adressene og all form for kommunikasjon. Hensikten med denne presiseringen var å åpne for at enkelte nettbaserte hjelpemidler og ressurser som blir brukt i opplæringen, og som kandidatene er fortrolige med, også kan brukes under eksamen.

Presiseringen lød slik:

Skolene kan selv velge å la elevene benytte nettbaserte forberedelsesdeler, læringsressurser, oppslagsverk eller ordbøker også under eksamen. Dette gjelder kun dersom skolene er i stand til å isolere de aktuelle IP-adressene.

Presiseringen skapte en del uro under og etter eksamensgjennomføringen våren 2015. Det ble tydelig at endringen ble praktisert på en måte som en del kandidater opplevde som urettferdig. Vi så flere medieoppslag hvor kandidater viste til skoler som hadde hatt andre, flere eller bedre hjelpemidler enn

⁵ Historie og filosofi 2, Psykologi 2, Økonomistyring, Økonomi og ledelse, Markedsføring og ledelse 2, Sosialkunnskap, Rettslære 2, Samfunnsøkonomi 2, Politikk og menneskerettigheter, Entreprenørskap og bedriftsutvikling 2, Medie- og informasjonskunnskap 2

⁶ [EVALUERING AV FORSØK MED TILGANG TIL INTERNETT PÅ EKSAMEN 2014-2015](#)

dem selv, og derfor mente de at de hadde fortrinn til eksamen. Etter eksamensgjennomføringen våren 2015 fikk direktoratet flere søknader om annullering av eksamenskarakteren, hvor begrunnelsen i hovedsak gikk på opplevd forskjellsbehandling på grunn av nettbaserte hjelpemidler. Alle søknadene ble avslått og Kunnskapsdepartementet opprettholdt avslagene.

Oppsummering av tiltak og erfaringer fra våren 2016

På bakgrunn av eksamensgjennomføringen våren 2015 satte vi i gang noen tiltak i forkant av eksamen våren 2016. Vi presiserte blant annet på våre hjemmesider hvorfor vi åpnet for nettbaserte hjelpemidler til eksamen. Her beskrev vi bakgrunnen for endringen, hvorfor alle hjelpemidler er tillatt, hva som ligger i et tillatt hjelpemiddel og ga aktuelle eksempler på nettbaserte hjelpemidler (<http://www.udir.no/eksamen-og-prover/eksamen/hvorfor-har-vi-apnet-for-nettbaserte-hjelpemidler-til-eksamen/>). Denne informasjonen ble også sendt til alle skolene i forkant av eksamen.

Utdanningsdirektoratet var også i kontakt med alle fylkeskommunene for å få en oversikt over hvordan de kom til å håndtere presiseringen om nettbaserte hjelpemidler til eksamen våren 2016. Dette ga oss en god oversikt over situasjonen for videregående opplæring. Kartleggingen viste at dette løses ulikt fra fylke til fylke, blant annet varierte antallet nettbaserte hjelpemidler som ble tilbudt noe fra skoleeier til skoleeier. Alle fylkeskommunene la til rette for at skolene i sitt fylke tilbød de samme nettbaserte hjelpemidlene til eksamen våren 2016. På den måten fikk kandidatene like muligheter innenfor sin fylkeskommune. Fylkeskommunene innhentet også pedagogiske begrunnelser fra skoler og faglærere om hvilke nettbaserte hjelpemidler det kunne være aktuelt å åpne for. Dette er viktig for å bidra til sammenheng mellom eksamen og opplæringen kandidatene har hatt i faget.

Vi har ikke gjort samme kartlegging hos skoleeiere i grunnskolen som vi gjorde i videregående opplæring, men vi vet at det er store variasjoner på ungdomstrinnet når det gjelder å åpne for nettbaserte hjelpemidler. Noen åpner for mange nettbaserte hjelpemidler, noen kun for ordbøker, mens andre ikke åpner for nettbaserte hjelpemidler i det hele tatt. Etter det vi vet har noen skoleeiere tatt ansvar for å samordne bruk av nettbaserte hjelpemidler for sine skoler, mens andre har delegert ansvaret til skoleleder på den enkelte skole.

Utdanningsdirektoratet hadde også dialog med fylkesmennene om nettbaserte hjelpemidler i forkant av eksamen våren 2016, og presiserte at de burde følge med på bruken av nettbaserte hjelpemidler under gjennomføringen av eksamen.

Vi fikk få henvendelser om nettbaserte hjelpemidler både fra grunnskolen og fra videregående opplæring under eksamen 2016. Det var også få presseoppslag om temaet. Sammenlignet med eksamen våren 2015 har det derfor roet seg rundt presiseringen som åpnet for nettbaserte hjelpemidler. Årsaken kan være at skoleeierne fikk bedre informasjon og tid i forkant av eksamen enn i 2015 til å forberede skoler, lærere og kandidater i forkant om hvilke nettbaserte hjelpemidler de vil åpne for under eksamensgjennomføringen. Dette samarbeidet mellom skoleeiere og skolene mener direktoratet er viktig, og vi kommer til å fortsette og presisere viktigheten av at alle hjelpemidler kandidaten bruker under eksamen skal være kjent fra opplæringen.

Presisering av skoleeiers ansvar – for videregående våren 2017 og for grunnskolen våren 2018

Kunnskapsdepartementet ba i brev datert 14.06.16 direktoratet om å gjøre en ytterligere presisering for å bidra til økt likebehandling for alle kandidater i samme fylke eller kommune. Presiseringen vil gjelde for videregående opplæring fra våren 2017, og for grunnskolen fra våren 2018. Det er vurdert slik at grunnskolen vil ha behov for lengre tid enn videregående på å innarbeide disse endringene.

Presiseringen lyder slik:

Det er obligatorisk for skoleeier å tilby nettbaserte hjelpemidler til alle kandidater, for fylkeskommunene fra våren 2017 og for kommunene fra våren 2018. I tillegg skal skoleeier sikre lik tilgang til nettbaserte hjelpemidler på tvers av sine skoler, slik at alle kandidater får den samme tilgangen på eksamensdagen.

Denne presiseringen betyr at skoleeier ikke lengre kan delegere ansvaret for nettbaserte hjelpemidler til sentralt gitt eksamen til den enkelte skole. Samtidig er det fortsatt skolenes pedagogiske begrunnelser knyttet til valg av læringsressurser og tilpasset opplæring, som skal være utgangspunktet for valg av hjelpemidler til eksamen. I tillegg til at det er lokale variasjoner i bruk av læringsressurser og hjelpemidler, vil det også være individuelle variasjoner for elevene i hva som er gode og relevante hjelpemidler for den enkelte. Derfor er det viktig at skoleeier samarbeider med skolene og lærerne om å velge ut nettbaserte hjelpemidler, slik at kandidatene får tilgang til hjelpemidler som er relevante for dem og som de er kjent med fra opplæringen. Det er også viktig at alle kandidater får beskjed om hvilke nettbaserte hjelpemidler det åpnes for til eksamen i god tid før eksamensgjennomføringen.

Det kan oppstå tilfeller der skoler ønsker å tillate noen flere hjelpemidler enn det skoleeier tilbyr for alle skoler. Det kan for eksempel gjelde læringsressurser hvor enkelte skoler betaler lisens eller hjelpemidler som enkeltelever har særskilt behov for. I slike tilfeller er direktoratets vurdering at skolene har anledning til å tilby enkelte nettbaserte hjelpemidler i tillegg til det tilbudet som skal være likt for alle kandidater i fylket eller kommunen. Vi understreker at det er viktig at kandidatene får tilgang til tilstrekkelig med hjelpemidler.

Utdanningsdirektoratet ønsker også å presisere at det fremdeles er rektor på den enkelte skole som tilrettelegger for kandidater med særskilte behov på eksamen, herunder også nettbaserte hjelpemidler, etter §3-32 i forskrift til opplæringsloven.

Utdanningsdirektoratet har allerede vært i kontakt med alle fylkeskommuner og informert om denne nye presiseringen. For fylkeskommunene vil ikke dette være ny praksis da alle, på litt ulike måter, har samordnet hvilke hjelpemidler skolene tilbyr siden nettbaserte hjelpemidler ble tillatt i 2015. Vi informerer i januar i år også alle skoleeiere i grunnskolen om endringene som vil komme våren 2018 slik at de har god tid til å forberede seg. Utdanningsdirektoratet vil samarbeide med fylkesmennene for å kunne møte de behovene skoleeiere og skoler har for informasjon og støtte i forbindelse med disse endringene.

8. Bruk av kilder

Bakgrunn

Siden alle hjelpemidler til eksamen ble tillatt med Kunnskapsløftet, med noen begrensninger, har også bruken av forskjellige kilder under eksamen økt blant kandidatene. Alle eksamensoppgaver skal utformes slik at de tar hensyn til at alle hjelpemidler er tillatt. Blant annet skal oppgavene gi kandidatene komplekse utfordringer hvor det ikke enkelt lar seg gjøre å finne et ferdig svar ved bruk av hjelpemidler eller kilder.

I brev datert 14.06.16 ba departementet oss om å vurdere om det kan settes tydeligere krav til kandidatene om å oppgi hvilke kilder de faktisk har brukt på eksamen, og utarbeide tydelige retningslinjer for kildebruk på eksamen. En av vurderingene fra evalueringen av forsøket med Internett til eksamen,⁷ var at Utdanningsdirektoratet ikke har tydelige retningslinjer for kildebruk.

I tillegg viser tilbakemeldinger fra blant annet sensorer, lærere og kandidater et behov for å tydeliggjøre retningslinjene for fusk og plagiat til eksamen, noe som også har sammenheng med kandidatenes bruk

⁷ <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/forsok-med-tilgang-til-internett-pa-eksamen/>

av kilder. Utdanningsdirektoratet opplever også at forskjellen mellom fusk og plagiat til eksamen lett kan misforstås, særlig fordi fusk og plagiat defineres ulikt i opplæringen og til eksamen. I tillegg ser vi behov for å bidra til felles forståelse og praktisering av reglene for fusk, siden dette har alvorlige konsekvenser for kandidaten.

Direktoratets vurdering av tydeligere krav til hvordan elevene oppgir kilder

En av årsakene til at det ikke er tydelige krav til hvordan kandidatene skal oppgi kilder på sentralt gitt eksamen, er at en del av læreplanene ikke har kompetansemål som omhandler kildebruk. Opplæringen skal planlegges med utgangspunkt i læreplanene, og retningslinjer for eksamen skal ikke gi føringer for opplæringen som ikke har dekning i læreplanen. I noen læreplaner har imidlertid kravene til kildebruk blitt tydeliggjort i 2016. Ti fag innenfor programområdet *språk, samfunnsfag og økonomi* har fått et nytt kompetansemål om kildebruk som lyder som følger: (...) *eleven skal kunne innhente, vurdere og bruke kilder på en relevant og etterprøvbar måte.*⁸ Dette gjelder imidlertid kun noen læreplaner. En annen utfordring ved å presisere kravene til kildebruk, er at kildehenvisning kan gjøres på flere måter, og ulikt i ulike fag.

Direktoratets vurdering er derfor at vi ikke anbefaler å stille tydeligere krav til på hvilken måte kandidatene skal henviser til kilder, men at vi fortsetter å presisere viktigheten av at kandidatene oppgir kildene de bruker under eksamen på en etterrettelig måte. Vi mener også at en tydeliggjøring av hva henholdsvis uselvstendig bruk av kilder og fusk er, og konsekvensene av disse på eksamen, vil bidra til å gjøre kravene til kandidatenes kildebruk på eksamen tydeligere. Dette omtales nærmere under.

I tillegg mener vi at kildebruk vil være et relevant spørsmål når læreplaner fornyes, spesielt for fag i grunnskolen og fag som er gjennomgående i videregående opplæring i oppfølgingen av Meld. St. 28 (2015-2016) *Fag – Fordypning – Forståelse*.

Et viktig virkemiddel for å unngå uselvstendig bruk av kilder er utforming av selve eksamensoppgavene. Vi må utforme eksamensoppgavene slik at de utgjør en kompleks utfordring hvor det ikke enkelt lar seg gjøre å finne et ferdig svar ved direkte bruk av andre kilder. Dette er spesielt viktig etter våren 2015, da det ble tillatt med nettbaserte hjelpemidler på eksamen. Det er viktig å huske at eksamen ikke er en prøve i hjelpemiddelbruk, men en prøve hvor kandidaten skal vise den kompetansen han/hun sitter med etter endt opplæring i faget. Det er også viktig at sensorene i vurderingen av måloppnåelsen til kandidatene, tar hensyn til om eksamensbesvarelsen er presis og relevant for det oppgaven faktisk spør om.

Tydeliggjøring av forskjellen mellom uselvstendig bruk av kilder og fusk

Beskrivelse og konsekvenser

Fusk til eksamen er å kommunisere med andre skriftlig eller muntlig, bruke oversettelsesprogram i norsk og fremmedspråk, eller benytte hjelpemidler på del én av todelte eksamener hvor hjelpemidler ikke er tillatt.

Å plagiere er å benytte andres arbeid på en uselvstendig måte. Dersom kilder er benyttet i besvarelsen, det vil si at den bygger på andres arbeid, skal disse oppgis på en etterrettelig måte.

Konsekvensene ved å fuske til eksamen er omtalt i forskrift til opplæringsloven §3-37 *Annullering av eksamen*, og konsekvensene er alvorlige for kandidaten, da annullering av eksamen på grunn av fusk

⁸ Dette gjelder følgende læreplaner: antikkens språk og kultur, entreprenørskap og bedriftsutvikling, historie og filosofi, markedsføring og leing, medie- og informasjonkunnskap, næringslivsøkonomi, politikk, individ og samfunn, psykologi, rettslære og samfunnsøkonomi.

også medfører at standpunktkarakteren i faget faller bort. Kandidater i videregående opplæring må også vente minst ett år før han/hun kan ta faget som privatist.

Konsekvensene ved uselvstendig bruk av kilder i besvarelsen, er derimot ikke omtalt i forskrift til opplæringsloven, men bygger på åndsverksloven §3 som sier at rettighetshaver til verket det siteres fra skal navngis slik god skikk tilsier. Dersom en kandidat ikke oppgir kilder de har brukt til eksamen, blir dette vurdert til en lavere måloppnåelse fordi kandidaten da ikke viser selvstendig kompetanse til eksamen, det vil si at besvarelsen kan få en lavere karakter.

For å sikre at eksamen blir gjennomført etter regelverket, er det viktig at kandidatene blir gjort oppmerksomme på konsekvensen av å fuske og viktigheten ved å oppgi kilder i besvarelsen til eksamen.

Direktoratets vurdering

Årsaken til at uselvstendig bruk av kilder ikke vurderes som fusk i grunnopplæringen, er at kandidater på dette nivået har lite erfaring med å bruke kilder, og med å oppgi disse på en etterrettelig måte. I mange læreplaner er heller ikke kildebruk en del av kompetansemålene. Samtidig ser vi at når alle hjelpemidler, også nettbaserte, er tillatt, er kildebruk utbredt på eksamen.

Det er ikke uproblematisk å skille mellom fusk og uselvstendig bruk av kilder, slik vi gjør til sentralt gitt skriftlig eksamen. Det å utgi andres arbeid for å være eget verk vurderes i høyere utdanning og ofte i opplæringen ellers som fusk.

Siden alle hjelpemidler er tillatt til eksamen er det ikke fusk å referere til andres kilder. Men dersom kilder brukes, og kandidaten i sin eksamensbesvarelse bygger på andres arbeid, skal dette oppgis på en etterrettelig måte.

Vi ønsker å opprettholde skillet mellom fusk og bruk av uselvstendig bruk av kilder, da konsekvensen av å fuske er så alvorlig for kandidatene. Vi kommer også til å fortsette arbeidet med å formidle dette skillet og konsekvensene ved både fusk og uselvstendig bruk av kilder under eksamensgjennomføringen.

I tillegg ønsker vi å erstatte ordet plagiat med uselvstendig bruk av kilder i vår formidling. Vi mener at dette kan gjøre det lettere å kommunisere forskjellen mellom plagiat og uselvstendig bruk av kilder til både kandidater, lærere og sensorer.

Tydligere retningslinjer ved mistanke om fusk ved sentralt gitt eksamen

Direktoratet har fått noen tilbakemeldinger om uklare retningslinjer ved mistanke om fusk til eksamen. Det vises til ulik praksis rundt rutinene ved mistanke om fusk til eksamen. Det er viktig at kandidatene møter den samme praksisen på tvers av sensorer og fylker, slik at kandidatenes rettssikkerhet blir ivaretatt. Vi har derfor i 2016 tydeliggjort fylkesmennes retningslinjer og rutiner for prosessene rundt mistanke om fusk til sentralt gitt eksamen, blant annet hva de forskjellige aktørene skal gjøre ved mistanke om fusk. Vi har også påpekt viktigheten av at besvarelsen blir vurdert på lik linje med andre besvarelser. Disse retningslinjene skal videreformidles til både skoleeiere og sensorer, slik at alle kjenner rutinene ved mistanke om fusk og at praksis blir mest mulig lik på tvers av skoler.

Bruk av nettbaserte ordbøker

En stor utfordring når det gjelder fusk og uselvstendig bruk av kilder er ordbøker. Ordbøker er et naturlig hjelpemiddel å benytte til eksamen, og da spesielt i språkfagene. Ordbøkene kandidatene har lov til å bruke i dag er ofte nettbaserte, og ofte har disse ordbøkene en oversettelsesfunksjon i tillegg.

Det er ikke tillatt å bruke oversettelsesprogram til sentralt gitt skriftlig eksamen i norsk, samisk som første og andre språk, engelsk og i fremmedspråk. Bruk av oversettelsesprogram i disse fagene karakteriseres som fusk.

Kvaliteten på dagens ordbøker er relativt god. Det er her viktig at skoleeier sjekker nøye ut at det ikke vil være mulig å benytte en slik oversettelsesfunksjon. Utdanningsdirektoratet har ikke oversikt over hvilke ordbøker som blir brukt i opplæringen og hvilke skoleeiere tillater under eksamen.

Plagiatkontroll

Utdanningsdirektoratet har i 2016 inngått en avtale med en ny leverandør for plagiatkontroll for PAS-eksamen. Plagiatkontrollen kan hjelpe sensorenes vurderingsarbeid der de er i tvil om det er uselvstendig bruk av kilder i en besvarelse. Samtidig vil ikke en plagiatkontroll være et godt nok verktøy i seg selv for å forebygge fusk eller uselvstendig bruk av kilder i eksamensbesvarelser, da den ikke kan sjekke kandidatens tekst opp mot lærebøker eller andre kandidaters innleverte tekster.

På sensorskoleringene gjennomgår vi derfor hva som er hensiktsmessig bruk av plagiatkontroll, og hvilke begrensninger plagiatkontrollen har. Det sentrale er at en slik kontroll ikke erstatter, men er en støtte til sensorenes faglige skjønn, som må være hovedgrunnlaget for vurderingen av eksamensbesvarelser. En plagiatrapport kan være til hjelp i noen tilfeller, og kan gi informasjon om evt. uselvstendig bruk av kilder i besvarelsen.

9. Rammeverk for sentralt gitt eksamen og videre kvalitetsutvikling av eksamen

Rammeverk for sentralt gitt eksamen

Utdanningsdirektoratet har nå ferdigstilt et rammeverk for sentralt gitt skriftlig eksamen.

Hensikten med et rammeverk for sentralt gitt eksamen er å etablere et felles grunnlag for kvalitetssikring og kvalitetsstyring i direktoratets arbeid med eksamen, og å gi andre som også jobber med eksamen bedre informasjon. Det har ikke blitt utarbeidet et slik dokument tidligere.

I rammeverket redegjør vi for:

- Hva et rammeverk for sentralt gitt eksamen er
- Formålet med eksamen
- Organisering av arbeidet med eksamen
- Kvalitetssikring av eksamen og sensur
- Analyse av eksamen og bruk av resultatene

Dokumentet er retningsgivende for kvalitetssikringsarbeidet med sentralt gitt skriftlig eksamen og skal brukes av Utdanningsdirektoratet, fagnemnder, fylkesmenn og sensorer. Utdanningsdirektoratet og fylkesmennene vil gjøre dokumentet kjent for sensorene på sensorskoleringene fra våren 2017.

Både interne og eksterne fagpersoner, i tillegg til to fylkesmenn har vært involverte i utarbeidelsen av rammeverket.

Videre oppfølging

Ved å informere åpent om prosessene rundt eksamensarbeidet i rammeverket, vil flere få en forståelse for kvalitetsarbeidet som gjøres i utviklingen av oppgaver og under sensureringen av eksamensbesvarelser. Rammeverket gir også et grunnlag for å diskutere måten eksamen kvalitetssikres på i dag. Utdanningsdirektoratet vil fortsette å arbeide med kvalitetsutvikling og kvalitetssikring av eksamen og sensur. Vi vil blant annet kartlegge om vi ser utfordringer ved dagens kvalitetssikring av eksamen og sensur, for å kunne vurdere behov for tiltak for å sikre kvaliteten ytterligere. Spørsmål knyttet til både påliteligheten og gyldigheten av eksamen er relevant i denne sammenhengen.

10. Formidling av informasjon fra eksamen og sensur

Vi har i 2016 sett nærmere på hvordan informasjon vi har om oppgaveutvikling og sensur ved sentralt gitt eksamen kan formidles og brukes av ulike målgrupper. Vi har prioritert å utarbeide eksamensrapporter til bruk lokalt.

Eksamensrapport til bruk lokalt

For å formidle informasjon fra sentralt gitt eksamen og vurdering av elevenes eksamensbesvarelser er det laget eksamensrapporter i et utvalg fag med sentral sensur fra eksamen våren 2016. Dette er et nytt tiltak. Formålet med eksamensrapportene er å gi lærere og kandidater bedre innsikt i hvordan eksamensoppgavene er forankret i læreplanen og hva slags erfaringer Utdanningsdirektoratet sitter med etter eksamensgjennomføring og fellessensur.

Rapportene viser i tillegg karakterstatistikk fra sensuren og sammenligner karakterene med karakterstatistikk fra tidligere år. Både eksamenskarakterer og standpunktkarakterer er sluttvurderinger. Eksamenskarakteren til skriftlig eksamen er basert på én vurderingssituasjon i motsetning til standpunktvurderingen som er basert på flere ulike vurderingssituasjoner. Eksamensrapporten kan allikevel gi skolen informasjon som kan brukes i planleggingen av opplæringen og gi lærere et utgangspunkt for å diskutere hva kompetanse i faget kan være.

Innholdet i rapporten kan i tillegg brukes som utgangspunkt for samtaler med kandidatene og gi dem støtte og hjelp til å forstå målene for opplæringen og hva som kjennetegner kompetanse til eksamen på ulike nivå. Slike samtaler kan være viktige for at kandidatene skal forstå innholdet i læreplanen, hvordan de kan forbedre kompetansen sin underveis, og hva som kreves til eksamen.

Målet er at disse rapportene skal publiseres hver høst. Vi ser også for oss at rapportene vil komme i flere fag etter hvert. Rundt årsskiftet 2016-2017, publiserte Utdanningsdirektoratet de første rapportene i følgende fag:

Grunnskolen:

Norsk

Videregående opplæring:

Norsk, Politikk og menneskerettigheter, Historie og filosofi, Samfunnsøkonomi, Rettslære, Medie- og informasjonskunnskap, Markedsføring og ledelse, Sosialkunnskap, Økonomistyring, Økonomi og ledelse, Tysk, Fransk, Spansk, Italiensk og Arabisk

11. Oppsummering og konklusjon

Eksamen våren og høst 2016 er gjennomført med få henvendelser, med unntak av norsk hovedmål for 10. trinn. Sensuren for norsk hovedmål viste at kandidatene hadde svart godt på oppgavene, og karaktersnittet ble noe hevet fra tidligere år. Gjennomføringen av PAS-eksamen for sentralt gitt og lokalt gitt eksamen ble gjennomført på en tilfredsstillende måte under eksamen våren og høsten 2016. Vi videreutvikler PAS-eksamen ut fra brukererfaringer underveis.

Ellers er arbeidet med utvikling og kvalitetssikring av sentralt gitt eksamen og eksamensoppgavene under kontinuerlig utvikling, og konkrete eksempler fra 2016 er utviklingen av Rammeverk for sentralt gitt skriftlig eksamen. Kvalitetsutvikling og kvalitetssikring kommer også til å være sentralt i det videre arbeidet med eksamen i 2017.

Våren 2015 fikk direktoratet en del henvendelser som omhandlet nettbaserte hjelpemidler. Direktoratet har jobbet mye med å kartlegge og informere om dette frem mot eksamen våren 2016, og det ble også gjennomført gode prosesser hos skoleeiere og på skoler. Vi opplevde ro på dette området med få henvendelser og medieoppslag under eksamensgjennomføringen for 2016. Fra og med våren 2017 kommer det en presisering, som gjør det obligatorisk for skoleeier å tilby nettbaserte hjelpemidler, og sikre at alle kandidater på alle skoler får lik tilgang,

Som oppfølging av rapporten om eksamen i matematikk for grunnskolen, har Utdanningsdirektoratet startet arbeidet med en kalibreringsprøve og IRT-analyser. Den første kalibreringsprøven vil bli gjennomført i 2017. I tillegg er det lyst ut et eksternt evalueringsoppdrag, som skal undersøke eksamensoppgaver og sensur, og sammenhengen mellom læreplan, undervisning og eksamen i matematikk.